

Svarstymai demokratijoje ir pilietinė edukacija

Irena Zaleskienė

Docentė socialinių mokslų (edukologijos)
daktarė
Vilniaus pedagoginio universiteto
Socialinio darbo katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius

Straipsnyje pristatomas ir aptariamas transatlantinis pilietinės edukacijos projektas „Svarstymai demokratijoje“ (Deliberating in A Democracy), kurio metu buvo įgyvendinama viena iš pilietinio ugdymo technologijų, padedanti mokiniams ugdytis prasmingo diskutavo gebėjimus. Taip pat analizuojami šios technologijos efektyvumo tyrimo, kurį autorė atliko kartu su Minesotos (JAV) universiteto profesoriais Pat Avery, Carol Freeman ir Kyle Greenwalt, rezultatai.

Pagrindiniai žodžiai: pilietinė edukacija, svarstymai demokratijoje, prasmingo diskutavimo gebėjimai, telekonferencija, virtualios diskusijos.

Įvadas

Pasirinktos temos aktualumą būtų galima apibūdinti bent dviem požiūriais. Visų pirma, tai politinis pilietinės edukacijos aktualumas, pasireiškiantis pasaulio politikų, mokslininkų ir švietėjų bendromis pastangomis kurti ir įgyvendinti demokratinės komunikacijos ir pavienių asmenų, grupių, tautų, valstybių bendradarbiavimo strategijas ir modelius. Švietimo vaidmenį šiame kūrimo procese rodo ir 2002 m. Seule (Pietų Korėja) vykęs pasaulinis demokratių bendruomenių forumas „Pasaulinis solidarumas plečiant ir stiprinant demokratiją“ (*Global Solidarity for Expanding and Strengthening Democracy*), kuriame teko dalyvauti ir šio straipsnio autoriui. Forumo metu dirbo atskira Pilietinės edukacijos sekcija (palyginti galima pateikti ir kitų darbo sekcijų kontekstą: Politinių partijų stiprinimas; Rinka ir demokratinis valdymas; Korupcija ir demokratija; Jungimosi laisvė ir NVO gynimas; Savivalda ir demo-

kratija; Pilietinės visuomenės stiprinimas uždarose visuomenėse; Žiniasklaida ir demokratija; Lytiškumas ir demokratija). Forume buvo priimtas Strateginis veiksmų planas, kuriame teigiama, kad demokratinis švietimas turi tapti viena iš esminių tarptautinio vystymosi strategijų, skirtų interaktyvių ir praktinių technologijų paieškai, nes tik jų pagalba galima išugdyti informuotus ir aktyviai dalyvaujančius piliečius (*The Global Strategic Plan for Democracy Education, 2003*). Panašių politinių iniciatyvų netrūksta ir Europoje. Daugelis šalių atsiliepė ir pritarė Europos Tarybos iniciatyvai 2005 metus paskelbti pilietiškumo ugdymo, kurių pagrindinis šūkis yra „Gyvename demokratijoje, mokomės demokratijos“. Šia iniciatyva stengiasi atkreipti švietimo institucijų dėmesį į jaunimo pilietinės edukacijos svarbą ir reikšmę, stiprinant pilietinę visuomenę.

Edukacinę pasirinktos temos aktualumą rodo tai, kad iki šiol Lietuvos (Jucevičienė, 1997;

Jovaiša, 2001; Bitinas, 2004; 2004; Zaleskienė, 2004) ir pasaulio edukologai (Cohen, Manion, Morrison, 1996; Lipman, 2003; Patric, 2003) ieško modernesnių, veiksmingesnių ugdymo ir, ypač pilietinio ugdymo, strategijų ir technologijų. Beje, per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje buvo mėginta visapusiškai įvertinti vienintelė mums žinoma pilietinės edukacijos strategija. Tai R. Martinienienės (2000) adaptuotas ir Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegijos bei Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės pedagogikos katedros įgyvendintas projektas „Pilietis“. Šios metodikos veiksmingumo tyrimai paskelbti Indianos universiteto leidinyje (2000).

Atsižvelgus į naujų ugdymo technologijų poreikį ir būtinybę tyrinėti jų veiksmingumą, ir buvo pasirinktas tyrimo **tikslas**: pristatyti „Svarstymų demokratijoje“ technologiją ir įvertinti jos veiksmingumą.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti transatlantinį pilietinės edukacijos projektą „Svarstymai demokratijoje“.
2. Įvertinti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo, susijusio su projekto veikla, efektyvumą.
3. Ištirti „Svarstymų demokratijoje“ technologijos įtaką mokinių pilietinių žinių ir politinių procesų suvokimo pokyčiams.
4. Pateikti *svarstymų* metodikos tobulinimo pasiūlymus.

Empiriniai duomenys buvo gauti šiais **metodais**:

1. *Anketine* projekte dalyvavusių mokinių ir mokytojų *apklausa* (prieš pradėdant projektą ir baigus jį vykdyti).
2. *Interviu* su tyrime dalyvavusiais mokytojais, mokyklų administratoriais, projekto koordinatoriais.

3. Tiesioginiu *svarstymų* stebėjimu.
4. *Pokalbiais* su mokytojais ir mokiniais *focus grupėse*.

1. Projekto, tyrimo ir tiriamųjų apibūdinimas

Projektas. „Svarstymai demokratijoje“ (*Deliberating in a Democracy – DID*) yra transatlantinis pilietinės edukacijos projektas, kuriame dalyvauja trys Jungtinių Amerikos Valstijų organizacijos (Čikagos ir Los Andželo konstitucinių teisių fondai bei *Street Law* organizacija Vašingtone) ir trys Europos organizacijos (Lietuvos regioninis pilietinės edukacijos centras, *Czech partners* organizacija iš Čekijos bei Atviros visuomenės organizacija iš Azerbaidžano). Kiekviena dalyvaujanti šalis turėjo savo „susigiminiavusį“ partnerį: Lietuvai daugiausiai teko dirbti su Los Andželo mokytojais ir mokiniais. Pagrindiniai projekto tikslai yra du: sudaryti ir patikrinti tam tikrą modelį, apmokant mokytojus taikyti *svarstymų* metodiką per pilietinio ugdymo pamokas; parengti tinkamą aplinką mokiniams svarstyti kontroversines problemas, kylančias visuomenėje, socialinėse institucijose, valdžios sistemose bei įgyvendinant pagrindinius konstitucinės valdžios principus. Tai penkerius metus trukšiantis projektas, kurį visapusiškai remia JAV Švietimo departamentas. 2004–2005 metais projekte dalyvavo šios Lietuvos komandos: Ukmergės Užupio vidurinės mokyklos, Elektrėnų „Versmės“ gimnazijos, Mažeikių „Ventos“ vidurinės mokyklos, Radviliškio Lizdeikos gimnazijos ir Mykolo Romerio universiteto Socialinio darbo fakulteto komandos. Analizuojamais metais vykdyta ši veikla: a) įvyko trys mokytojų kvalifikaciniai seminarai; b) trys *svarstymai* kiekvienoje dalyvavusioje klasėje; c) virtualūs svarstymai visų projekte dalyvavusių mo-

kinių ir mokytojų specialiai tam sukurtame „diskusijų puslapyje“; d) bendradarbiaujančių institucijų vaizdo konferencija; e) mokytojų mainų programa; f) 3 projekto koordinatorių susitikimai (Prahoje, Baltimorėje, Pruhonicoje).

Tyrimas. Norint nustatyti, ar pasiekti projekto tikslai, buvo atliktas projekto efektyvumo tyrimas, susidedantis iš dviejų susijusių komponentų. Pirmasis grindžiamas adaptuotu Thomas Guskey (2000) profesinės kvalifikacijos vertinimo *penkių lygių modelių*: dalyvių reakcijomis; dalyvių išmokimu, organizacine parama, naujų įgytų žinių ir gebėjimų taikymu, moksleivių mokymosi rezultatais. Antroasis komponentas padėjo įvertinti, koku lygiu pasiekti kelti tikslai, kaip reikėtų toliau tobulinti projektą ir pan. Taigi pagrindiniai vertinamieji klausimai, pagal kuriuos straipsnyje analizuojami tyrimo duomenys, yra šie:

1. Mokytojų nuomonė apie kvalifikacinius seminarus: ar juos tenkina kvalifikacijos tobulinimas, susijęs su projekto veikla; ar seminarų metu jie gavo tinkamą ir pakankamą didaktinę ir metodinę paramą; ar tai padėjo tinkamai vesti *svarstymus* per pilietinio ugdymo pamokas.
2. Mokytojų mokymasis: ar kvalifikacinių seminarų turinys ir organizavimas padėjo jiems pagilinti dalykines ir pedagogines žinias.

3. Organizacinė parama ir kaita: kokia parama buvo teikiama projekto metu. Ar projekto koordinatorius ir mokyklos administracija sudarė palankią aplinką *svarstymams*.
4. Mokinių rezultatai: ar tobulinama profesinė kvalifikacija padarė poveikį mokinių rezultatams.
5. Projekto įgyvendinimo adekvatumas: ar pasisekė ir koku lygiu buvo įgyvendinti projekto „Svarstymai demokratijoje“ kelti tikslai; ar pasiekti tikėtini rezultatai.

Atsakymų į klausimus ieškota įvairiais metodais: *apklausomis, interviu, diskusijomis focus grupėse, tiesioginiu svarstymų stebėjimu*. Interviu ir *focus* grupių turinys buvo įrašinėjamas į magnetofono juostą; pastebėjimai fiksuojami tiesiogiai dalyvaujant tyrėjams; užpildytos anketos prieš pradėdant projektą ir jį baigus buvo siunčiamos į Minesotos universitetą statistinei analizei. Be to, buvo atliktas mokinių pilietinių žinių testavimas. Šio testavimo rezultatai bus pateikti ir analizuojami kitame straipsnyje.

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 54 mokytojai (demografiniai duomenys teikiami 1 lentelė) ir 1118 mokinių (duomenys apie juos teikiami 2 lentelėje)

1 lentelė. *Mokytojų demografiniai duomenys*

Projekto vieta	Mokytojai N (%)	Mokymo stažo vidurkis	Lytis	
			M	V
Azerbaidžianas	10 (18,5%)	15,8 (10–20)	10	0
Čekija	11 (20,4%)	13,3 (1–30)	6	5
Lietuva	9 (16,7%)	18,8 (10–24)	9	0
Čikaga	9 (16,7%)	11,9 (2–43)	6	3
Vašingtonas	6 (11,1%)	12,0 (3–27)	3	3
Los Andželas	9 (16,7%)	10,4 (2–32)	3	6
Iš viso	54	13,7 (1–43)	37	17

2 lentelė. Mokinių demografiniai duomenys (N = 1118)

Projekto įgyvendinimo vieta	Mokinių skaičius	Amžiaus vidurkis	Lytis	
			M	V
Azerbaidžianas	124	15,9 (14–18)	68	56
Čekija	217	18,0 (15–20)	140	77
Lietuva	213	17,6 (15–21)	137	76
Čikaga	181	17,2 (15–20)	103	78
Vašingtonas	199	17,6 (15–22)	100	99
Los Andželas	184	16,9 (15–19)	103	82
Iš viso	1118	17,3 (14–22)	650	468

2. Rezultatų pateikimas ir aptarimas

Duomenys, gauti įvairiais metodais, straipsnyje pateikiami ir aptariami pagal pirmojoje dalyje formuluotus klausimus.

1. Ar mokytojai patenkinti kvalifikacijos tobulinimu

Mokytojai turėjo galimybę tobulinti savo kvalifikaciją dviem būdais: kvalifikaciniuose seminaruose ir pagal mokytojų mainų programas (Lietuvos mokytojai tobulinosi Los Andželo mokyklose), o mokytojai iš Los Andželo – Lietuvos mokyklose. Čia pateikiami tik duomenys apie kvalifikacijos tobulinimo kokybę.

Kvalifikaciniai seminarai. Kiekvienoje projekto įgyvendinimo vietoje buvo organizuota po tris kvalifikacinius seminarus, kurių metu mokytojai mokėsi taikyti *Svarstymų* metodiką, buvo supažindinti ir praktiškai išmėgino Struktūruotą akademinę kontroversiją, buvo su-

pažindinti, kaip dalyvauti virtualiose diskusijose, turėjo galimybę reflektuoti savo patyrimą, pasidalyti patirtimi, kylančiais sunkumais, rengti svarstymus klasėje su kitais mokytojais. Mokytojų atsakymai apie profesijos tobulinimo kokybę teikiami 3 lentelėje.

Be to, mokytojai atsakė į atvirą klausimą: ar skyrėsi ir kuo šie kvalifikaciniai seminarai nuo įprasto kvalifikacijos tobulinimo. Buvo gauti vien tik pozityvūs atsakymai. Iliustracijai pateikiami tipiniai atsakymai:

„Projektas sudarė galimybes ir mums, ir mokiniams išbandyti naują mokymo ir mokymosi metodiką. Jis labai skirtingai moko išreikšti savo nuomonę. Moko mokinius ir mokytojus tolerancijos, rasti bendrą sprendimą“ (mokytojas iš Azerbaidžano).

„Projektas buvo vykdomas kokybiškai, seminarų metu buvo pateikiama visa reikalinga informacija, metodologija ir metodinė medžiaga; svarstymų procedūros buvo pakankamai aiškios.

3 lentelė. Mokytojų atsakymai į klausimus, susijusius su kvalifikacinių seminarų kokybe

Kvalifikacijos tobulinimas buvo efektyvus todėl, kad:	VN	N	S	VS
a. pateikė geros mokymo technologijos pavyzdį	0%	0%	36%	64%
b. sudarė sąlygas patiems praktiškai išbandyti šį metodą	0%	10%	62%	28%
c. buvo pakankamai laiko refleksijai	0%	2%	70%	28%
d. pateikė adekvačią metodinę medžiagą	0%	0%	44%	56%
e. leido dalyviams pasijusti aktyviais besimokančiais	0%	0%	24%	76%

Žymėjimas: VN = visiškai nesutinku, N = nesutinku, S = sutinku, VS = visiškai sutinku

Svarstomoji medžiaga buvo unikali, atitinkanti vietos kontekstą“ (mokytojas iš Lietuvos).

„Seminarai buvo gerai organizuoti ir turėjo pagrindinį tikslą. Mes išmėginome visas svarstymų procedūras ir aiškiai žinojome, kokį tikslą turime pasiekti, kaip įtraukti mokinius į svarstymus. Aš galėjau daug geriau įsijausti ir suprasti mokinių teikiamus argumentus svarstymų metu“ (mokytojas iš Los Andželo).

„Svarstymų metodas padėjo man pakelti savo profesinę kvalifikaciją, ypač dėl to, kad buvo pakankamai laiko refleksijai, bendrai diskusijai ir ateities planams“ (mokytojas iš Čikagos).

2. Ar mokytojai seminaruose pagilino savo dalykines ir pedagogines žinias

Kaip rodo 4 lentelės duomenys, mokytojai nurodė, kad dalyvaudami projekte jie patobulino savo gebėjimą vesti svarstymus pamokų metu.

Interviu su mokytojais ir atsakymai į atvirus klausimus parodė, jog mokytojai yra įsitikinę, kad per tris kvalifikacinius seminarus, per mainus, dalyvaudami virtualiose diskusijose, įgijo daug dalykinių ir pedagoginių žinių. Toliau pateikiami tipiški mokytojų atsakymai:

„Kai pirmą kartą buvo pasiūlyta vesti svarstymus, aš nenorėjau sutikti su šitokia metodika. Man buvo labai sunku ginti nuomonę, su kuria aš visiškai nesutinku. Aš tą jaučiau net fiziškai – sustojo skrandis. Bet vėliau, tai mane išmokė teikti argumentus be vertinimo. Aš norėčiau išmokyti svarstymo metodikos be jokio vidinio pasipriešinimo“ (mokytojas iš Los Andželo).

„Mes esame lietuviai ir mūsų charakteris šiek tiek skiriasi nuo kitų, ypač amerikiečių. Ir mes esame įpratę jau nuo pat pradžių ginčytis. O šis metodas moko mane ir mano mokinius suvokti esmę, įsiklausyti į kito nuomonę ir tik tada padaryti išvadą, išspręsti problemą, gauti tam tikrą rezultatą ir pasilikti prie savo nuomonės. Taigi, man ir mano mokiniams labai patiko šis metodas“ (mokytojas iš Lietuvos).

„Dabar aš jau žinau, kaip vesti svarstymus kritinėmis temomis. Supratau, kad svarstymai labai svarbūs demokratijai“ (mokytojas iš Čikagos).

3. Ar buvo teikiama organizacinė parama projekto dalyviams

Interviu buvo atlikti su kiekvienos mokyklos, dalyvaujančios projekte, administratoriais. Tai padėjo susidaryti vaizdą apie paramą, kuri buvo suteikta projekto dalyviams: mokytojams ir mokiniams. Visi iš jų buvo sužavėti šiuo projektu. Tačiau, kai mėginta konkrečiau išsiaiškinti, paaiškėjo, kad juos daugiausiai domina tarptautinis bendradarbiavimas. Pateikiami tipiniai komentarai:

„Aš manau, kad tai buvo vienas iš naujų dalykų, kai mokytojai turėjo galimybę išvykti ir veikti už mokyklos ribų. Tai tapo tarptautiniu įvykiu“ (administratorius iš Los Andželo).

„Esu įsitinęs, kad mano mokyklos mokiniai, mokytojai ir visa mokyklos bendruomenė turi daug naudos iš šio projekto. Be to, tie mokiniai, kurie šią metodiką įgyvendino per anglų kalbos pa-

4 lentelė. Mokytojų suvokimas apie savo gebėjimą vesti svarstymus klasėje

	VN	N	S	VS
Dalyvaudamas projekte, aš įgijau pakankamai gebėjimų vesti efektyvius svarstymus per pamoką	2,0%	0%	44,9%	53,1%

Žymėjimas: VN = visiškai nesutinku, N = nesutinku, S = sutinku, VS = visiškai sutinku

mokas, kartu patobulino ir savo anglų kalbos žinias. Kitas labai svarbus dalykas yra tas, jog pagerėjo mokinių, mokyklų santykiai“ (administratorius iš Lietuvos).

„Tai padeda kurti besimokančių bendruomenę mokykloje ir padeda demokratiją įgyvendinti praktiškai“ (administratorius iš Čikagos).

4. Ar patobulinta mokytojų kvalifikacija padarė poveikį mokinių rezultatams

Mokytojų atsakymai į anketos klausimus, pasisakymai interviu metu, tiesioginis svarstymų stebėjimas leidžia daryti išvadą, jog metodika įvairiose klasėse buvo įgyvendinama gana skirtingai. Ne visi mokytojai laikėsi tikslios svarstymų vedimo metodikos, kurią jie buvo gavę ir išbandę per kvalifikacinius seminarus. Pavyzdžiui, kai kurie nenurodė tikslaus laiko atskiroms užduotims, ne visi susiskirstė mokinius į atskiras „už“ ir „prieš“ grupes. Kitu atveju, buvo paskirti vaidmenys (o tai jau visai kita metodika). Taigi mokytojai ne visada linkę pritaikyti tai, ką įgijo per kvalifikacinius seminarus. Tačiau per visus stebėtus svarstymus mokiniai diskutavo svarbiomis, aktualiomis visuomeninėmis temomis, daug naujo sužinojo apie vieną ar kitą problemą.

Pokalbiai fokusuotose grupėse parodė, kad mokiniai yra pakankamai entuziastingai nusiteikę svarstymų atžvilgiu:

„Išmokome gerbti kito išsakytą nuomonę, kuris skiriasi nuo tavo“ (mokinys iš Azerbaidžano).

„Leido man pagalvoti apie kitą“ (mokinys iš Vašingtono).

„Išmokau demokratiškai reikšti savo nuomonę ir tai padaršino mane pasidalyti su kitais be baimės būti sukritikuotam“ (mokinys iš Čikagos).

Mokinių atsakymuose į atvirus klausimus, kas jiems labiausiai patiko diskutuojant pagal pateiktą metodiką, dažniausiai nurodoma, jog „įvairių nuomonių egzistavimas“. Įvairesni mokinių atsakymai teikiami 7 lentelėje.

Interviu su mokytojais parodė, kad mokytojai mano, jog mokinių elgesys po svarstymų tikrai pasikeitė. Tai galima pailiustruoti komentarais:

„Svarbiausias dalykas, kad mokiniai puikiai suprato šį metodą ir mielai jį naudoja, kai tik iškyla kontroversinis klausimas. Tai tapo jiems lyg ir įpročiu: jie išmoko išklausti vienas kito nuomonę ir ją gerbti. Pirmųjų svarstymų metu jie lyg ir negirdėjo vienas kito, tengėsi šaukti, negerbdami kito nuomonės. Po trečiųjų svarstymų pastebėjau didelis pokyčius“ (mokytojas iš Azerbaidžano).

5 lentelė. Mokinių nuomonė apie tai, kas jiems labiausiai patiko

<i>Mokinių atsakymai</i>	<i>%</i>
<i>Išgirdome įvairių nuomonių</i>	<i>40%</i>
<i>Mokiniai gali išreikšti savo nuomonę</i>	<i>13</i>
<i>Aš sugebėjau išreikšti savo idėjas</i>	<i>13</i>
<i>Daugiau sužinojau apie šį dalyką</i>	<i>10</i>
<i>Diskutavome realias problemas</i>	<i>6</i>
<i>Man patiko diskutuoti specifinėmis temomis, pavyzdžiui, „Smurtas žiniasklaidoje“</i>	<i>5</i>
<i>Idėjos gali būti išreikštos pagarbioje aplinkoje, žmonės tikrai klausosi vienas kito</i>	<i>5</i>
<i>Kiekvienas klasėje turi dalyvavimo galimybę</i>	<i>3</i>
<i>Mes dirbome mažomis grupėmis su kitais mokiniais</i>	<i>2</i>
<i>Kiti atsakymai</i>	<i>5</i>
<i>Neatsakė</i>	<i>9</i>

6 lentelė. Mokinių įsitikinimas apie tam tikros pozityvios veiklos įtaką demokratijai

Demokratijai yra gerai, jeigu	Vidurkis (1–4)	P	Įtaka demokratijai (atsakiusiųjų %)			
			Labai blogai (1)	Šiek tiek blogai (2)	Šiek tiek gerai (3)	Labai gerai (4)
1. kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę (n = 702)	3,66 3,70	,094	,7% ,4	3,7% 3,1	23,9% 21,9	71,7% 74,4
2. politinės partijos turi skirtingas nuomones apie svarbias problemas (n= 685)	3,13 3,24	,001 **	4,0 3,3	16,5 12,8	41,1 40,5	38,4 43,4

Poprojektinės apklausos duomenys paryškinti ir surinkti gulsčiu šriftu

* p < .05

** p < .01

*** p < .001

„Pagrindinis dalykas buvo tas, kad net mokinys niekada negalėjęs dalyvauti didelėje grupėje. šio metodo metu įgijo balsą“ (mokytojas iš Vašingtono).

Mokinių apklausos rezultatai prieš projektą ir po projekto parodė tam tikrus mokinių

statistiškai patikimus pilietinių žinių ir politinių procesų suvokimo bei nuostatų pokyčius. (6, 7 ir 8 lentelės).

Be to, mokiniai savo atsakymais į anketos klausimus parodė (8 lentelė), kad jie dažniau pradėjo diskutuoti tarptautinės politikos klausimus

7 lentelė. Mokinių atsakymai apie savo politines žinias ir interesus

	Vidurkis	P	Visiškai nesutinku (1)	Nesutinku (2)	Sutinku (3)	Visiškai sutinku (4)
1. Aš žinau apie politiką daugiau negu mano amžiaus žmonės (n = 695)	2,27 2,43	,000***	10,7% 9,5	55,7% 45,7	28,7% 37,1	4,7% 7,7
2. Kai diskutuojama politinėmis temomis, aš paprastai turiu ką pasakyti (n = 693)	2,76 2,78	,380	4,9 4,9	26,2 24,4	56,1 58,0	12,7 12,8
3. Aš lengvai suprantu pagrindines politines problemas (n = 692)	2,63 2,71	,005**	4,6 4,0	35,0 31,9	52,2 52,9	8,2 11,2
4. Aš domiuosi politika (n = 694)	2,53 2,56	,298	12,8 11,3	33,2 32,9	42,4 44,2	11,6 11,8

Poprojektinės apklausos duomenys paryškinti ir surinkti gulsčiu šriftu

* p < .05

** p < .01

*** p < .001

8 lentelė. Mokinių atsakymai apie savarankiško diskutavimo dažnumą

Kaip dažnai Jūs diskutuojate apie politinius įvykius savo šalyje	Vidurkis	P	Niekada (1)	Retai (2)	Kartais (3)	Dažnai (4)
1. Su savo bendraamžiais (n = 692)	2,46 2,48	,498	11,4% 9,6	39,1% 41,1	40,9% 40,5	8,6% 8,8
2. Su tėvais ar kitais suaugusiais šeimos nariais (n = 693)	2,84 2,84	,893	6,2 6,3	26,2 26,0	44,5 45,3	23,2 22,4
3. Su mokytojais (n = 692)	2,78 2,92	,000***	8,4 5,0	27,9 24,9	40,5 43,4	23,2 26,7

Poprojektinės apklausos duomenys paryškinti ir surinkti gulsčiu šriftu

* p < .05

** p < .01

*** p < .001

simais su savo bendraamžiais (pokytis: 8,6–8,8) ir mokytojais (pokytis 23,2–26,7).

5. Ar pasiekti projekto tikslai

Interviu su mokytojais ir projekto koordinato-riais aiškiai parodė, kad projekto tikslai pasiek-ti. Tai galima pailiustruoti tipiniais mokytojų pasisakymais:

„Manau, kad visiškai pasiekti projekto tiks-lai, netgi daugiau, negu aš tikėjausi. Aš net nesitikėjau, kad šitaip pasikeistų mokinių elgesys dis-kutuojuant. Be to, aš pats keičiausi“ (mokytojas iš Vašingtono).

„Projektas buvo labai sėkmingas ir ne tik dėl to, kad patobulinau savo kvalifikaciją, išmokau pats diskutuoti, bet ir todėl, kad turėjau nuosta-bią galimybę bendrauti su kitos kultūros žmonė-mis“ (mokytojas iš Lietuvos).

Projekto vertintojų komanda nustatė, kad iš 20 keltų tikslų įgyvendinta penkiolika. Kiti tik iš dalies (dėl vietos stokos negalima čia vi-siškai atskleisti, kokie tai buvo tikslai ir kokių lygiu pasiekti). Todėl paminėsime tik keletą iš dalies pasiektų tikslų: „mokytojai pagilins sa-vo demokratijos suvokimą“, „svarstymuose aktyviai dalyvaus vietos bendruomenės atstovai“

ir t. t. Kokybinių duomenų analizė parodė, jog dauguma mokytojų (ne tik dalyvavusių projek-te) iš pasirinktų mokyklų pradėjo taikyti *svarstymų metodą* savo kasdiniame darbe, tačiau ne visi mokytojai sugebėjo šį metodą susieti su demokratinio gyvenimo būdu bendruomenė-jė. Virtualios diskusijos „davė mažiausiai nau-dos, nes nepakankamai turėjome gebėjimų jas panaudoti“.

Išvados

1. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad projektas „Svarstymai demokratijoje“ suvai-dino teigiamą vaidmenį tobulinant pilietinę edukaciją: mokiniams ir mokytojams patiko svarstyti kontroversines temas ir visapusiškai bendrauti su užsienio partneriais; mokytojams buvo svarbu susipažinti su nauja pilietinės edu-kacijos technologija; mokyklų administratoriai padėjo kurti aplinką, palankią svarstymams.

2. Tiriamieji mokytojai pozityviai vertino sa-vo kvalifikacijos, susijusios su projekto veikla, tobulinimą. Tai sudarė jiems galimybę įgyti daugiau dalykinių ir pedagoginių žinių.

3. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad pilietinės edukacijos technologija „Svarstymai

demokratijoje“ padarė statistiškai reikšmingus **pilietinių žinių bei politinių procesų suvokimo** (pokyčiai: 4,7–7–7; 12,7–12,8; 8,2–11,2; 116–11,8), **nuostatų** (pokyčiai: 71,7–74,4; 38,4–43,4); **elgesio**: jie dažniau pradėjo diskutuoti tarptautinės politikos klausimais su savo bendraamžiais (pokytis: 8,6 8,8) ir mokytojais (pokytis 23,2–26,7), pokyčius.

4. Kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė leido suformuluoti keletą technologijos „Svarstymai demokratijoje“ diegimo tobulinimo pasiūlymų:

- per kvalifikacinius seminarus mokytojams nuolat reikėtų sudaryti galimybę praktiškai išbandyti svarstymų metodiką kiekviena diskutuojama tema;
- mokiniams sudaryti palankesnes galimybes naudoti *svarstymų* metodiką kitų dalykų pamokose ir per užklasinius užsiėmimus;
- sukurti palankesnę aplinką virtualioms diskusijoms, kartu apmokyti mokytojus ir mokinius bei ugdyti jų dalykinio komunikavimo gebėjimus internete.

LITERATŪRA

1. Bitinas B. Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius: Kronta, 2004.

2. Cohen L., Manion L., Morrison K. A guide to Teaching Practise. London: Routledge, 1996.

3. Guskey T. R. Evaluating professional development. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, 2000.

4. Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius: Agora, 2001.

5. Jucevičienė P. Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas: Technologija, 1997.

6. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge University Press, 2003.

7. Patric J., Vontz S., Metcalf K. Project Citizen and the Civic Development of Adolescent Students in Indiana, Latvia, and Lithuania. Indiana: ERIC Clearinghouse. 2000.

8. Projektas „Pilietis“. Adaptavo R. Martinėnienė. Vilnius: Danielius, 2000.

9. The Global Strategic Plan for Democracy Education. Seoul: The Sejong Institute, 2003.

10. Zaleskienė I. Pilietinio ugdymo socialinė dimensija. Vilnius: Regioninis pilietinės edukacijos centras, 2004.

DELIBERATION IN A DEMOCRACY AND CIVIC EDUCATION

Irena Zaleskienė

Summary

Author of the article presents the activities did run in the frame of transatlantic project “Deliberation in A Democracy” and the results of evaluation of this project which was done by the team of evaluators from University of Minnesota (USA). During the 2004–05 school year, the Project was conducted with second-

ary teachers and their students in six sites: Azerbaijan, the Czech Republic, and Lithuania; and the metropolitan areas surrounding Chicago, Los Angeles, and Washington, DC. The two overarching goals of the Project were stated to provide: (1) a model for secondary teachers to learn and appreciate among them-

selves the power of deliberation in their classrooms; and (2) a platform for engaging secondary students in discussions of substantive content on the institutions, governmental systems, and basic principles of a democratic constitutional state. Major activities associated with the Project include: (1) teacher staff development workshops, (2) classroom deliberations, (3) an on-line Message Board for students and teachers, (4) a videoconference between students in partner sites, and (5) a teacher exchange.

The results of the evaluative research (sample: 54 teachers and 1118 students participating in a project) are presented, and discussed. The methodology of research included two overlapping components. The

first component is based on an adapted version of Thomas Guskey's five-level model for evaluating professional development: (1) participants' reactions, (2) participants' learning, (3) organizational support and change, (4) participants' use of new knowledge and skills, and (5) student learning outcomes. The second component of the evaluation design assesses implementation fidelity, documents the degree to which the *Project* achieved its stated outcomes.

The analyses of the results led to conclusions about effectiveness of the project, because *both the teachers and the students learned a new way of discussion and it did make a statistically significant changes in students civic knowledge, political understandings and behaviour.*

Iteikta 2005 06 10

Priimta 2005 06 30